

Så firade vi jordens undergång

Det råder en rumänsk filmvåg och dryga femton år efter Ceausescus fall och Rumäniens begynnande demokratisering handlar dessa filmer just om livet under diktaturen, skildrat med en blandning av satir och mänsklig värme. En ny verklighet måste gestaltas och gamla tider med all dess sorg och vrede bearbetas. Cătălin Mitulescus *Så firade vi jordens undergång* handlar om det lilla livet under Ceausescus sista dagar, om hur makten drabbar och formar oss med eller mot vår vilja. Och det handlar om Rumänien - ny medlem i EU sedan januari 2007 - som bygger demokrati för att ta sig ur fattigdom och underutveckling.

Rekommenderad från åk 9 & gymnasiet

EN FILMHANDLEDNING AV
ANDREAS HOFFSTEN

Handling

I en drömfantasi ser vi lille sjuårige Lalililu med medalj om halsen ta emot en stor ost i present från självaste presidenten Ceausescu. Som dock, när han får höra att Lalililu bara har mjölkttänder, handgripligen söker ta tillbaka osten!

Lalililu är lillebror till Eva, 17 år som tillsammans med sina föräldrar lever under ganska knappa omständigheter i utkanten av Bukarest. Familjen är inte politiskt aktiva

men heller inga direkta Ceausescu-fans. Exempelvis spelar en släkting ibland upp en liten sketch, iförd pälsmossa, där han driver hejdlöst med Ceausescu. Tiden är hösten 1989.

Eva går på gymnasiet där hon flitigt umgås med Alexander som även är granne mittöver gatan. Han lurar ut henne från lektionen och de pratar om kärlek och om de ska "göra det". Eva säger på Alexanders fråga att hon vill och att hon älskar honom - och i ren glädje sparkar Alexander omkull den gipsstaty av Ceausescu som står i rummet. De springer därifrån men "brottet" uppdragas. Under de efterföljande förhören med Eva om hur allt gått till vägrar hon svara. Alexander löper fri eftersom hans pappa är knuten till Securitate, den fruktade rumänska säkerhetspolisen. Vid en omröstning i klassen om Eva skall relegeras eller inte röster till och med Alexander ja genom att räcka upp handen, vilket Eva noterar.

Hon flyttas till en så kallad Teknisk skola men som i själva verket är ett slags uppfostringsanstalt där eleverna lär sig sjunga fosterländska sånger då de inte sitter och putsar på allehanda rostiga fjädrar och annat mer eller mindre kasserade metallföremål. På den nya skolan träffar hon Andrei, en udda lite mobbad figur men som har långt gående planer på att fly ut ur Rumänien genom att simma över Donau till Serbien och därifrån ta sig till Italien. Tillsammans träffas de i en övergiven lokal för att träna sig i kallt vatten i ett badkar med isblock. De går på promenader tillsammans och fantiserar kring hur livet i

friheten skulle kunna vara.

Evas föräldrar är bekymrade, ryktet säger att Andreis föräldrar är revolutionärer och de gör vad de kan för att förmå Eva att återigen träffa Alexander. Och på en fest i kvarteret dansar Eva pliktskyldigt med Alexander.

Under tiden har det kommit en specialpedagog till Lalilus skola inför det besök skolan skall ha av självaste Ceausescu. Barnen tränas i sång och i att deklamera dikter till statschefens ära. Då kläcker Lalililu idén om att utföra ett attentat mot Ceausescu och skälet är främst att då kanske inte hans älskade storsyster förverkligar sina planer på att emigrera. Han inviger sina kompisar i planerna.

Men verkligheten hinner upp både Lalililu och Eva. På tv ser de sändningen från Republikens torg när Ceausescu håller sitt tal och publiken sakta och taktfast tar över och så med ens är Ceausescus dagar räknade, den rumänska revolutionen är ett faktum.

I området där Lalililu och Eva bor är stämningen uppsluppen, folk sjunger och firar diktatorns fall. "Äntligen är vi fria" ropar någon. Slutscenen föreställer en stor pampig båt som stäver fram på havet i solen. Ombord finns Eva som läser ett brev hon fått av Lalililu där han berättar om hur livet efter revolutionen gestaltar sig. Brevet andas stor tillförsikt. Livet går vidare, Lalililu har lärt sig något.

Att filma sin tid

Precis som Federico Fellini skildrar sitt älskade Italien under fascismens ok under 20-30-talet i filmen *Amarcord*, skildrar Cătălin Mitulescu sitt Rumänien under diktatorn Ceausescus sista dagar vid makten 1989 i *Så firade vi jordens undergång*. Och greppet är i stort sett detsamma; att via humor och en handfull människors vardag berätta om hur livet utifrån olika aspekter kunde vara. I glädje och sorg, i mot- och medgång. Livet skall levas. Eller som

Mitulescu själv har sagt i en tidningsintervju; "Vi försökte bara leva, vi gick ju inte runt och analyserade livet under kommunismen." Det säger en del om det nära perspektivet i filmen som låter oss komma tätt in på människorna och via dem få chans att förstå hur det kunde vara att leva i en diktatur.

Tidigt i filmen spelar exempelvis en farbror till Eva och Lalililu upp en scen där han låtsas vara Ceausescu. Det behövs bara den karaktäristiska pälsmössan och några revolutionära klyschor. Det är i scener av det slaget som något annat än bara en ganska så underhållande film om kärlek och frihetslängtan tonar fram.

I slutet av filmen använder sig Cătălin Mitulescu av dokumentära bilder för att nagla fast en exakt tidpunkt, Ceausescus tal vid Republikens torg (döptes sen om till Revolutionstorget) när folkmassorna nedanför - de har beräknats till över 80 000 - började ropa Timisoara, Timisoara och Ceausescu för första gången avbröts och tystades ner, en scen som sändes direkt i rumänsk tv innan sändningsproducenten förstod vad som var på färde och avbröt sändningen. Ett historiskt ögonblick som varje rumän förstås har ett förhållande till och minns in på bara huden. Och Mitulescu tillför en liten humoristisk detalj: hur Lalililu, som ju för sina kompisar berättat att han har en plan om ett attentat mot presidenten, skjuter med sin slangbella på Ceausescu underförstått att det var det skottet som satte igång det hela.

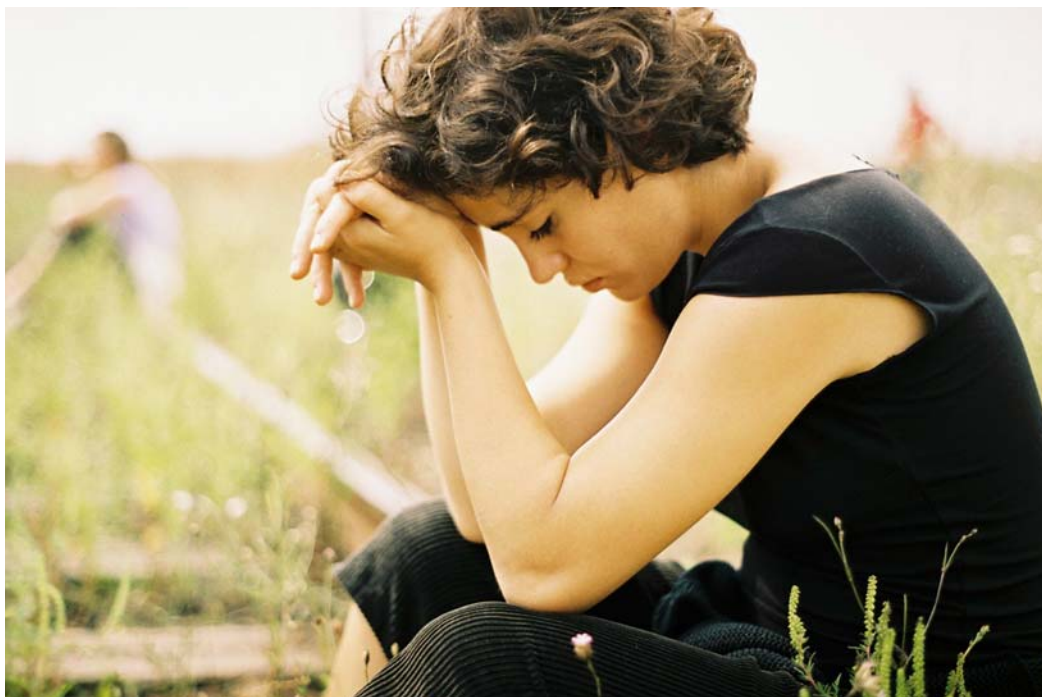
- Tycker eleverna att filmen ger några kunskaper och inblickar i hur det kan vara att leva i en diktatur? Vilka exempel tänker de på som speciellt visar på hur livet kunde vara?

Cătălin Mitulescu berättar om alldeles vanliga människor, för att vara en så kallat "politisk" film är *Så firade vi jordens undergång* väldigt opolitisk. Filmens gestalter är inte bärare av några politiska idéer eller förhållningar, de representerar bara sig själva. Det är annars inte alls ovanligt att små barn framställs som symbolgestalter för vad man skulle kunna kalla större eller högre moraliska värden. Det är egentligen först i filmens slut som Lalililu ges en mer symbolisk roll. Det är scenen när han sitter i baksätet på bilen. Revolutionen är ett faktum, alla är uppspelade och vid sidan av bilen springer äldre män som gör lekfulla grimaser som Lalililu ser genom sidofönstret.

- Hur tolkar eleverna scenen med Lalililu i bilens baksäte med männen utanför? Kan man se den som att Lalililu symboliserar det nya Rumänien som åker mot framtiden med folket utanför som gratulerar och firar den nya tiden? Och filmens sista scen, när Eva läser ett brev från sin lillbrorsa där han berättar om hur livet blivit efter Ceausescus fall, hon står på en grandios båt mitt ute på havet - på väg någon annanstans i livet. Hur tolkar eleverna scenen?

- Är *Så firade vi jordens undergång* en politisk film? Vad kännetecknar en politisk film? Många menar att humor och ironi är effektiva politiska redskap, håller ni med? Är alla film/teater/konst i någon bemärkelse politisk?

- När vi genom en film - eller förstås ännu starkare om vi upplever det i verkliga livet - kommer människor nära har

vi oftast lättare att känna empati och förstå deras situation. Under Ceausescu-eran flydde rumäner förtrycket mot friheten i olika länder i väst, såsom Andrei och Eva i filmen och som andra människor gör idag från länder som Irak, Afghanistan och Somalia. Tycker eleverna det är någon skillnad i synen på rumänerna då - nu i tidens backspegel - och vår tids flyktingar?

Den rumänska revolutionen

Bilderna av Ceausescu på balkongen till Centralkommitténs byggnad i Bukarest just som folket alltmer taktfast börjar bua och ropa "Timisoara" - på torget, är för alltid inskrivet i vår moderna historia som en av ikonerna över kommunismens fall. Någon dag tidigare hade en demonstration brutalt slagits ner i staden Timisoara där en frispråkig präst även hade mördats. Nu stod 80 000 rumäner och de allra flesta fiender till Ceausescu och regimen nedanför på torget. Och sändningen gick som en chockvåg in i alla rumänska hem via tv. Det varade bara några minuter innan ledningen på stats-tv insåg vad som höll på att hända och släckte ner sändningen, avbröt den.

Ceausescus grova missbedömning av läget bestod i att han trodde sig kunna hantera och uppbåda en folklig motkraft till de upplopp och upprorsstämningar som kom till uttryck i Timisoara.

Fascinationen i hur Ceausescus ansikte plötsligt ändrar uttryck i takt med att insikten sjunker in om att folkmassan nedanför på torget inte alls uppträder som den brukat göra. De ord från diktatorn som en gång var lagen med stort L betyder plötsligt ingenting. Kort tid därefter, på juldagen 1989 avrättades Ceausescu och hans fru Elena efter en två timmar lång summarisk rättegång. Den rumänska revolutionen var ett faktum. Senare har forskningen pekat på att även Sovjetiska agenter hade ett finger med i spelet - perestroikan under Michail Gorbatsjov sipprade inte bara in i det forna DDR utan även i Rumänien.

Ceausescu kallade sig själv "Conducator"; den som styrde och ställde. Han var en rätt omtyckt diktator inledningsvis i början av karriären, han fick exempelvis svenska Serafimerorden 1980, vilket man inte talar så mycket om idag. Hans popularitet grundade sig i hög grad på att han stod emot Sovjetunionen och i långa stycken formerade en egen utrikespolitik. Han vägrade exempelvis gå i ledband med Moskva och med Warszawapakten invadera Prag och Dubcecks pragvår 1968 vilket skapade goda kontakter med USA.

Annars - internt - var den ren stalinism med en extrem, närmast Nordkoreansk, personkult som ideal, vilket vi ser flera exempel på i filmen. Och ju längre tiden gick sjönk ekonomin i botten, men alla folkliga protester slogs effektivt ner av Securitate, den fruktade rumänska säkerhetspolisen som kontrollerade och höll ordning på folk. Rumänien sjönk ner till ett av de fattigare och mer utvecklade länderna i Europa.

Efter revolutionen eller statskuppen valdes de fd kommunisten Ion Iliescu till landets president. Den ekonomiska oredan fortsatte liksom den utbredda korrruptionen och med den otaliga regeringskriser. I januari 2007 valdes Rumänien in i den europeiska gemenskapen, EU som en av 27 medlemsstater. Ekonomiskt ligger Rumänien långt efter snittet i EU men de senaste årens utveckling visar goda tillväxtsiffror. Idag heter presidenten Calin Popescu-Tariceanu.

- De flesta av eleverna är födda efter murens fall och kommunismens sammanbrott i öst. Vad vet eleverna om ländera i öst och särskilt vårt europeiska broderland Rumänien idag? Dracula i Transylvanien, men vad mer?

- Vilka exempel i Så firade vi jordens undergång ser vi på statligt förtryck? Vilka uttryck tar det sig?

- Kritiker har påpekat att i och med den snabba rätte-

gången och dödsdomen mot paret Ceausescu så inleddes inga övriga rättegångar mot alla andra tjänstemän och politiker som ingick i hela den förtryckapparaten som föll ihop som ett korthus julen 1989. Titta på historiska jämförelser (Nürnbergrättegången, Haagdomstolen, sanningskommissionen i Sydafrika) och diskutera för- och nackdelar.

- När vi föreställer oss olika historiska dramatiska händelser är det inte sällan som vi för vårt inre ser det i olika bilder - verkliga som fiktiva. Gör ett experiment och testa elevernas bildval till en handfull historiska händelser och se vilka bilder de tänker på och resonera kring bildens betydelse som informationsbärare i vår tid.

En rumänsk filmvåg

Det talas om en rumänsk filmvåg under 2000-talet. Filmer som Cristian Mungiu socialrealistiska *4 månader, tre veckor och 2 dagar* (filmhandledning finns) som fick Guldpalmen i Cannes och som skildrar hur en tjej strax innan diktaturens fall söker ordna abort för sin kompis i ett samhälle präglad av korruption och lögn; *12:08 från Bukarest* av Corneliu Porumboiu, en satir där två par sexton år efter diktaturens fall i en paneldebatt i tv skall ge sin syn på hur allting en gång var, men publiken protesterar; *Herr Lazarescu död* av Cristi Puiu som i den svarta burleskens form berättar om herr Lazarescu som en kväll känner sig dålig och ringer efter ambulans men sen skickas från sjukhus till sjukhus och blir allt sämre. Samt nu långfilmsdebaterande Cătălin Mitulescu *Så firade vi jordens undergång*.

Alla handlar de om dagens Rumänien eller ett rumänskt 80-tal och kommenterar - på olika sätt - Ceausescus fall. Och alla fyra (det finns några till) har svensk biografidistribution!

Det är också intressant att nu - dryga 10 år efter Ceausescus fall - dyker en handfull filmer upp samtidigt. Ett kvalitativt utbrott, som brev på posten, efter ett upplevt förtryck och trauma i det egna landet och som led i en förändringsprocess med ett behov av att omdefiniera olika positioner och hitta en ny egen identitet. Alla filmerna präglas av en dokumentärlik realism i vad som tycks vara ett sanningssträvande perspektiv på den egna historien som under så lång tid präglats av lögn. Medlöperiet och den falska historieskrivningen får sina fiskar varma. Där har filmen så länge den funnits utgjort en vital spelplats för samhällsdebatt och nya tankar.

Just det dokumentära inslaget är intressant. Dokumentärfilm var annars - innan 1989 - nästan synonymt med propagandafilm från regimen, ett 40-årigt maktmedel. Men så kom en del tv-filmer i samarbete med utländska tv-bolag om den rumänska abortpolitiken - abort var förbjudet för kvinnor (utom för romer) i ett slags fascistoid dröm om att fostra fram en ny människa - som satt sina spår hos unga filmare.

Det har funnits andra "filmvågor" i filmhistorien; själva begreppet - La nouvelle vague - myntades i den franska filmtidskriften Cahiers du Cinéma på 50-talet i samband med de franska filmerna *De 400 slagen* av François Truffaut samt filmer av Jean-Luc Godard (*Till sista andetag*) och Claude Chabrol (*Vännerna*). Den italienska filmvågen efter det andra världskriget kallas egentligen neorealismen med filmer som *Rom öppen stad* av Roberto Rossel-

lini, Vittorio de Sicas *Cykeltjuven* och *Umberto D* samt Luchino Viscontis *Köttets lust*. Alla var filmer med en tydlig politisk udd och alla filmade med lätt utrustning i befintliga miljöer. Ska den tjeckoslovakiska nya vågen tas med, och Dogma 95? Och "den nya tyska filmvågen", en filmstil i Västtyskland under 1960- och 1970-talet som förknippas med regissörer som Alexander Kluge, Wim Wenders, Volker Schlöndorff, Margarethe von Trotta, Werner Herzog och Rainer Werner Fassbinder. Den nya tyska filmen skulle i första hand inte underhålla utan få publiken till eftertanke.

Statistiken från 2007 visar att svenskarna gör cirka 15 miljoner biobesök per år. Dessa fördelar sig på filmer från USA 64,5% och filmer från Europa 13,5% (svenska filmer har en marknadsandel på 21,5% och filmer från övriga världen en försvinnande liten andel). Med lite olika siffror, särskilt ifråga om den inhemska marknadsandelen, ser det ungefär så ut i alla europeiska länder. Så är också den amerikanska filmindustrin större än bilindustrin vad gäller omsättning.

- Hur ser eleverna på skillnaderna mellan amerikansk och europeisk film? Vad utmärker film från Europa respektive USA?

Hitta mer

Man kan googla på nätet och hitta filmen med Ceausescus fall 1989. Den finns på: www.ceausescu.org/ceausescu_texts/revolution/index.html där även utskriften av rättegången mot Ceausescu finns.

Produktionsuppgifter

Rumänien, Frankrike 2006

Originaltitel: Cum mi-am petrecut sfarsitul lumii

Producent: In-ah Lee, David Thion, Cătălin Mitulescu mfl

Manus: Cătălin Mitulescu & Andreea Valean

Regi: Cătălin Mitulescu

Foto: Marius Panduro

Klipp: Cristina Ionescu

Scenografi: Daniel Raduta

I rollerna

Eva - Doroteea Petre

Lalalilu - Timotei Duma

Alexander - Iounut Becheru

Andrei - Cristian Vararu

Mamman - Carmen Ungurean

Pappan - Mircea Diaconu

Tekniska uppgifter

Längd: 101 minuter

Format: Vidfilm 1:1,85

Ljud: Dolby SRD

Censur: Barn tillåten

Svensk premiär: 24 augusti 2007

Distribution

Novemberfilm, Box 20022, 200 74 Malmö Tel 070-456 04 02

info@novemberfilm.com

Redaktion

Andreas Hoffsten, Barn & ungdom, Svenska Filminstitutet, april 2008